

21. Снапкоўская, С.В. Культуралагічная думка Беларусі: вучэб. дапам./С.В.Снапкоўская, К.У.Антановіч. - Мінск: РІВШ, 2017. – 216 с.
22. Снапкоўская, С.В. Ля вытокаў нацыянальнай педагогікі : 3 гісторыі школы і педагогічнай думкі Беларусі канца XIX - пачатку XX ст. / С.В. Снапкоўская - Мінск: Народная асвета, 1995. – 129 с.
23. Снапкоўская, С.В. Народная педагогіка беларусаў - / Снапкоўская, С.В., Конан У.М, Болбас В.С; пад рэд.. С.В. Снапкоўскай.- Мінск.: Нацыянальны інстытут адукацыі, 1996. – 166 с.
24. Снапкоўская, С. В. Рэфармаванне сярэдняй школы ў канцы 50-х – пачатку 60-х гадоў: вопыт і вынікі / Снапкоўская. – Мінск: Нацыянальны інстытут адукацыі, 1995. – 21 с.
25. Снапкоўская, С.В. Шляхі развіцця школы на Беларусі ў канцы XIX – пачатку XX вв. / С.В. Снапкоўская. – Мінск: Нацыянальны інстытут адукацыі, 1997.–41 с.
26. Титок, З.М. Школы Белоруссии в период гражданской войны и восстановления народного хозяйства (1917 – 1925 гг.): Автореф. дис....канд. пед. наук. – Мн., 1977. – 21 с.
27. Snapkovskaya, S. Ausländische pädagogische Einflüsse und Grenzgänge in Belarus von den Anfängen bis 1917 // Pädagogische Grenzgänger in Europa / Elmar Lechner (Hrsg.). – Frankfurt am Main: Peter Lang S. A, 1997. – S. 333 – 350.
28. Snapkovskaya, S. Historical-pedagogical studies in Belarus // International Guide for Research in the History of Education: International Stating Conference for the History of Education / Ed. by Pierre Caspard. 2 nd Ed. – Bern: Peter Lang S. A., 1995. – P. 35 – 40.
29. Snapkowska, S. Wartości narodowe studentów pedagogiki w kwestii charakteru pracy naukowej / S.Snapkowska // Prawne, instytucjonalne i społeczne uwarunkowania bezpieczeństwa. Rozdział III / Redakcja naukowa S.Bębas, A. Gołębiowski. Wydawnictwo: Wyższa Szkoła Handlowa w Radomiu. – Radom, 2014. – S. 325-332.

Снапкоўскі Уладзімір Еўдакімавіч

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт (Мінск, Беларусь)

РАЗВІЦЦЁ МІЖНАРОДНЫХ ДАСЛЕДАВАННЯЎ У БДУ: АД ЗАРАДЖЭННЯ ТРАДЫЦЫЙ ДА СУЧАСНАСЦІ

Вытокі вывучэння гісторыі міжнародных адносін у БДУ бяруць пачатак ад стварэння ўніверсітэта. Першы рэктар БДУ У.І. Пічэта ў сваіх працах і лекцыях па гісторыі Беларусі, Польшчы, паўднёвага і заходняга славянства асвятляў знешнепалітычныя сюжэты, звязаныя з узаемаадносінамі паміж ВКЛ і Польшчай, Рэччу Паспалітай і Расіяй, усходнімі, заходнімі і паўднёвымі славянамі [76, с. 13]. Вядомы беларускі гісторык У.М. Ігнатоўскі, які працаваў прафесарам БДУ з 1921 г., у працы «Кароткі нарыс гісторыі Беларусі» паклаў у аснову перыядызацыі гісторыі Беларусі прыныцы дзяржаўнасці. Ён таксама акрэсліў сваё метадалагічнае крэда адносна вывучэння Расіі і Беларусі як буйной і малой па пачатках краін, выступаючы супраць «ідэі імперыялізму» і канцэпцыі «агульна-рускай гісторыі царска-панскага кірунку» [13, с. 21]. Яшчэ адзін «Нестар» беларускай гістарычнай навукі М.В. Доўнар-Запольскі па запрашэнні Пічэты чытаў у 1925–1926 навучальным годзе лекцыі па гісторыі Беларусі на педагогічным факультэце БДУ, якія пазней ляглі ў аснову падручковага ім рукапісу «Гісторыя Беларусі», што здолеў убачыць свет толькі ў 1994 г. У гэтай кнізе можна знайсці шэраг знешнепалітычных сюжэтаў, у тым ліку аб знешнепалітычных фактарах утварэння Літоўска-Рускай дзяржавы (ВКЛ) (глава III), яе адносінах да Польшчы і

Люблінскай уніі (глава V), перыядзе падзелаў Рэчы Паспалітай (глава XII), «ладзе Беларусі ў пачатковую эпоху рускага панавання» (глава XIII), агульным аглядзе рускай палітыкі на тэрыторыі Беларусі (глава XV) [12].

У 1920-я гг. былі закладзены пэўныя навуковыя традыцыі і тэарэтычныя падыходы да даследавання знешнепалітычнай гісторыі Беларусі, міжнароднага становішча і дыпламатыі ВКЛ і Рэчы Паспалітай, палітыкі Рускай дзяржавы і Расійскай імперыі ў дачыненні да Беларусі. Але асобных даследаванняў па знешнепалітычных аспектах гісторыі Беларусі розных перыядаў у БДУ, як і ва ўсёй рэспубліцы, у міжваенны перыяд не праводзілася. У гэты ж час у БДУ закладваліся традыцыі выкладання і даследавання ў галіне дзяржаўнага і міжнароднага права (дзейнасць і працы прафесараў У.М. Дурдзенеўскага і М.М. Краўчанкі).

Большых поспехаў гісторыкі БДУ здолелі дабіцца ў галіне вывучэння гісторыі міжнародных адносін і знешняй палітыкі замежных дзяржаў. У БДУ на гэту тэматыку выходзілі кафедра ўсеагульнай гісторыі (дзейнічала ў 1921–1933 гг.) і кафедра новай гісторыі, створаная ў 1937 г. Напярэдадні вайны тэматыка прац па ўсеагульнай гісторыі (гісторыя Еўропы, славянскіх краін, асабліва Польшчы, нацыянальна-вызваленчага руху народаў Азіі і Афрыкі) звязалася да вывучэння знешняй палітыкі еўрапейскіх дзяржаў у XIX і пачатку XX ст. (Л. М. Шнеерсон, У. М. Перцаў, Г. В. Ефімаў). Жудасны ўплыў на навуковую і адукацыйную дзейнасць аказалі сталінскія рэпрэсіі. Колькасць ахвяр палітычных рэпрэсій сярод беларускіх даследчыкаў новай і навейшай гісторыі разам з аўтарамі публіцыстычных артыкулаў складала 80-85 % з палутасотні чалавек, асабліва даследчыкаў польскай тэматыкі [26, с. 25]. Да вайны ў гэтай галіне гістарычнай навукі не было кандыдатаў навук, першым у 1946 г. стаў загадчык кафедры новай гісторыі, даследчык міжнародных адносін у Еўропе XIX ст. Шнеерсон.

У пасляваенныя гг. цэнтрам міжнародных даследаванняў у БДУ і ўсёй Беларусі стала кафедра гісторыі новага і навейшага часу гістарычнага факультэта БДУ. Асноўным навуковым кірункам яе дзейнасці было вывучэнне гісторыі міжнародных адносін у Еўропе ў XIX–XX ст. Па гэтай праблематыцы спецыялізаваліся прафесары кафедры, дактары гістарычных навук: Д.С. Клімоўскі (германа-польскі адносіны міжваеннага часу), М.П. Палетыка (прычыны першай сусветнай вайны), Р.М. Трухноў (знешняя палітыка Веймарскай Германіі і савецка-германскія адносіны 1920-х гг.), Шнеерсон (міжнародныя адносіны ў Еўропе ў апошняй трэці XIX ст.), дацэнт, кандыдат гістарычных навук М.Г. Елісееў (адносіны паміж ГДР і ФРГ). Прафесар дактар гістарычных навук У.С. Кошалеў займаўся вывучэннем унутраных і знешніх аспектаў барацьбы Егіпта за незалежнасць, прафесар кафедры гісторыі БССР, дактар гістарычных навук Д.Б. Мельцэр аналізаваў савецка-балгарскія адносіны міжваеннага часу, беларуска-балгарскія гістарычныя сувязі.

У 1980-я гг. тэматыка вывучэння міжнародных адносін у БДУ пашырылася на ўсе перыяды ўсеагульнай гісторыі, пачынаючы ад антычнасці і працягваючы сярэдневякоўем. Прафесар кафедры гісторыі старажытнага свету і сярэдніх вякоў, дактар гістарычных навук К.А. Рэвяка даследаваў гісторыю і гістарыяграфію Пунічных войнаў.

Другі прафесар гэтай кафедры, дактар гістарычных навук Ю.Я. Івонін працаваў у галіне гісторыі еўрапейскай дыпламатыі XV–XVI ст. Дацэнт кафедры гісторыі СССР, кандыдат гістарычных навук А. Б. Кузняцоў аналізаваў дыпламатычную барацьбу Расіі за бяспеку сваіх паўднёвых меж у першай палове ХVI ст. Даследаванні міжнародных адносін праводзіліся таксама на кафедры навуковага камунізму (дацэнт, кандыдат філасофскіх навук А.М. Байчораў) і агульнаўніверсітэцкай кафедры гісторыі КПСС (дацэнт, кандыдат гістарычных навук А.А. Разанаў) [26, с. 254–261, 276–278].

У 1980-х – пачатку 1990-х гг. развіццё міжнародных даследаванняў у БДУ сутыкнулася з пэўнымі цяжкасцямі, выкліканымі зменай пакаленняў вучоных, ад’ездам з Беларусі шэрагу прафесараў гістарычнага факультэта, якія займаліся гэтай тэматыкай, значным памяншэннем фінансавання навуковых даследаванняў, скарачэннем публікацый і абарон кандыдацкіх дысертацый. Калі ў першай палове дэкады было абаронена 9 прац, то ў другой палове – толькі 3 [8, с. 10, 14–15]. Канец 1980-х – пачатак 1990-х гг. сапраўды можна лічыць пераломным момантам у гісторыі беларускай гістарычнай навукі. Самай галоўнай падзеяй ў арганізацыі даследаванняў міжнародных адносін у Беларусі было стварэнне ў БДУ першай структурнай адзінкі па вывучэнню міжнароднай праблематыкі і падрыхтоўцы дыпламатычных кадраў – кафедры міжнародных адносін.

Кафедра была заснавана на гістарычным факультэце 1 верасня 1992 г. для падрыхтоўкі спецыялістаў для Міністэрства замежных спраў і іншых дзяржаўных структур, якія мелі выхад на міжнародную арэну [72, с. 11–12]. Яна сабрала тады ў сваім складзе вядомых вучоных Беларусі, якія прафесійна працавалі ў галіне вывучэння знешнепалітычных праблем. З моманта стварэння кафедры на ёй працавалі дактары гістарычных навук, прафесары А.В.Шарапа (загадчык кафедры і адначасова дэкан факультэта міжнародных адносін з дня стварэння факультэта 1 кастрычніка 1995 г.), Разанаў і А.А.Чалядзінскі. З верасня 1993 г. на кафедру з Інстытута гісторыі НАН Беларусі прыйшоў доктар гістарычных навук У.Е.Снапкоўскі. У склад кафедры ўліўся і шэраг кандыдатаў гістарычных навук з гістарычнага факультэта БДУ і іншых ВНУ.

На рубяжы стагоддзяў адбыліся першыя абароны доктарскіх дысертацый па новай для Беларусі спецыяльнасці «Гісторыя міжнародных адносін і знешняй палітыкі»: у 2000 г. гэта зрабілі дацэнты М.Э. Часноўскі і В.Г. Шадурскі, 2003 г. – загадчык кафедры дыпламатычнай і консульскай службы факультэта міжнародных адносін Л.В. Лойка, 2010 г. – загадчык кафедры міжнароднага турызму Л.М. Гайдукевіч. У 2005 г. доктарскую дысертацыю па палітычных навук абараніла дацэнт Ю.І. Малевіч. Новая хваля абарон доктарскіх дысертацый пачалася ў 2015 г. загадчыкам кафедры дыпламатычнай і консульскай службы і адначасова дацэнтам кафедры міжнародных адносін А.У. Русаковічам, у 2016 г. яна прадоўжылася дацэнтам У.В. Фральцовым, 2018 г. загадчыкам кафедры мытнай справы В.А. Астрогай і дацэнтам кафедры міжнародных адносін С.Ф. Свілас. Адбыліся змены і ў кіруючым складзе факультэта і кафедры: з 2008 г. дэканам ФМА стаў прафесар Шадурскі, праф. Шарапа працягваў

працаваць загадчыкам кафедры міжнародных адносін да 2015 г., калі яго змяніў праф. Часноўскі.

Па стану на 1 студзеня 2019 г. у складзе кафедры на штатнай аснове працавалі 8 дактароў і 13 кандыдатаў навук. Па сваім кадравым патэнцыяле кафедра міжнародных адносін з'яўляецца адным з самых кваліфікаваных падраздзяленняў БДУ і ўсёй сістэмы вышэйшых навучальных устаноў Беларусі. На сённяшні дзень гэта вядучы вучэбна-метадычны і навуковы цэнтр Рэспублікі Беларусь у справе выкладання і вывучэння гісторыі, тэорыі і актуальных праблем міжнародных адносін, знешняй палітыкі Беларусі і замежных дзяржаў.

Асноўнымі кірункамі навуковых даследаванняў у галіне міжнародных адносін на кафедры і факультэце міжнародных адносін з'яўляюцца: вывучэнне гісторыі знешняй палітыкі Беларусі і знешнепалітычнай дзейнасці Рэспублікі Беларусь; даследаванне асобных гістарычных і сучасных праблем міжнародных адносін і знешняй палітыкі замежных краін; гісторыя дыпламатычнай і консульскай службы Беларусі; гістарыяграфія міжнародных адносін у Беларусі. З улікам таго, што агляд навуковай дзейнасці кафедры міжнародных адносін за 1992–2005 гг. быў зроблены намі раней у асобным артыкуле [48], у дадзеным тэксце аналізуецца даследаванне міжнародных адносін у БДУ ў пачатку ХХІ ст.

У межах азначаных кірункаў супрацоўнікі кафедры і факультэта засяроджваюць свае намаганні на распрацоўцы наступных буйных даследчыцкіх праблем: фарміраванне новай сістэмы еўрапейскай і міжнароднай бяспекі пасля заканчэння халоднай вайны і геапалітычныя аспекты міжнародных адносін (Гайдукевіч, Разанаў, Фральцоў, Л.М. Хухлындзіна, Чалядзінскі, Шарапа) [6; 28; 73]; гісторыя знешняй палітыкі Вялікага княства Літоўскага (А.В. Дземідовіч, В.І. Лазоркіна, С.А. Лашкевіч) [16; 18] і знешняй палітыкі Беларусі ў ХХ ст. (Свілас, Снапкоўскі, А.В. Ціхаміраў, Шадурскі) [36; 61; 70]; знешняя палітыка Рэспублікі Беларусь (Байчораў, Разанаў, Снапкоўскі, У.Я. Улаховіч, Ціхаміраў, Часноўскі, Шадурскі, Шарапа) [53; 54; 55; 73]; інтэграцыйныя працэсы ў Заходняй і Цэнтральнай Еўропе і міжнародныя арганізацыі (А.А. Дастанка, Разанаў, Хухлындзіна, А.М. Садоўская, А.У. Селіванаў) [10, 11, 33, 38, 58]; беларуска-расійскія адносіны (Снапкоўскі, Ціхаміраў, Часноўскі, Шадурскі, Шарапа) [40]; беларуска-германскія (Русаковіч, Фральцоў, Шарапа) [31; 32; 57], беларуска-польскія адносіны (Снапкоўскі, Ціхаміраў, Часноўскі, Шадурскі) [39, 47, 64]; міжнародныя адносіны ў Цэнтральнай і Усходняй Еўропе, унутраная і знешняя палітыка Польшчы (Лойка, Снапкоўскі, Ціхаміраў, Часноўскі, Шадурскі) [19; 27; 63–65]; тэарэтычныя аспекты міжнародных адносін, у тым ліку праблема правоў чалавека ў міжнароднай палітыцы другой паловы ХХ ст. (Байчораў, Малевіч, Чалядзінскі) [22–24; 66]; знешняя палітыка асобных замежных дзяржаў (Германіі, ЗША, Кітая, Францыі) [1; 29, 30, 56; 57; 71; 74] і рэгіёнаў (Блізкі і Сярэдні Усход, Паўднёвая Азія, Лацінская Амерыка): (Байчораў, Разанаў, Р.М. Турарбекава, Фральцоў, Шарапа, Чалядзінскі, Часноўскі, Д.Л. Шавялёў, Шадурскі [67–69; 75]; гістарыяграфія знешняй палітыкі Беларусі і міжнародных адносін (Астрога, Свілас, Снапкоўскі, Шадурскі, Шарапа, Часноўскі) [8; 9; 14; 26; 35; 48; 72].

Галоўны вынік гэтай працы – дзесяткі манаграфій, дысертацый і сотні артыкулаў у беларускіх і замежных навуковых выданнях. За пяцігоддзе (2012–2016 гг.) выкладчыкамі кафедры апублікаваны 29 манаграфій, у тым ліку 9 за мяжой, 238 артыкулаў, у тым ліку 36 за мяжой, 9 вучэбных дапаможнікаў [72, с. 15]. Супрацоўнікамі кафедры выдадзены першыя ў Беларусі навучальныя дапаможнікі для вышэйшай школы па гісторыі міжнародных адносін (калектыў аўтараў), гісторыі знешняй палітыкі Беларусі (Снапкоўскі), геапалітыцы (калектыў аўтараў), сусветнай палітыцы (Байчораў), тэорыі міжнародных адносін (Чалядзінскі), рэгіянальных падсістэмах міжнародных адносін (Часноўскі і інш.) [2; 6; 34; 43; 41; 42; 46; 62; 63; 65; 66–68].

Важным напрамкам дзейнасці кафедры міжнародных адносін стала праца над падрыхтоўкай і выданнем гісторыка-дакументальных зборнікаў дыпламатычных дакументаў. З 1997 г. вялося выданне шматтомнага зборніка дакументаў і матэрыялаў па знешняй палітыцы Беларусі, пачынаючы з 1917 г., якое ажыццяўлялася БДУ (кафедрай міжнародных адносін) сумесна Міністэрствам замежных спраў Рэспублікі Беларусь і Беларускім навукова-даследчым інстытутам дакументазнаўства і архіўнай справы. У 2014 г. выданне завершана выхадам 10 тома, які ахоплівае 2006–2010 гг. [44]. У 2005–2008 гг. часовы творчы калектыў супрацоўнікаў кафедры і вучоных з іншых навучальных і навуковых устаноў Беларусі выканаў буйны інавацыйны даследчы праект «Беларусь у палітыцы суседніх і заходніх дзяржаў (1914–1991 гг.). Зборнік дакументаў і матэрыялаў у 4 тамах». У 2008–2015 гг. 4-томны збор быў апублікаваны ў выдавецтве «Юніпак» пад грыфам БДУ, МЗС і Нацыянальнага архіва Рэспублікі Беларусь [45]. У 2012–2013 гг. супрацоўнікі кафедры міжнародных адносін (Снапкоўскі, Ціхаміраў, Шарапа) выдалі ў свет 2-томнае выданне «Государственные границы Беларуси. Сборник документов и материалов», якое ахоплівае 1917–2010 гг.

Міжнародныя даследаванні ажыццяўляліся і на іншых кафедрах факультэта міжнародных адносін БДУ. Супрацоўнікі кафедры дыпламатычнай і консульскай службы, створанай у 1996 г., спецыялізуецца на вывучэнні гісторыі дыпламатычнай і консульскай службы Беларусі, знешняй палітыкі Польшчы. Палітычнае развіццё Польшчы ў 1970–80-я гг., асаблівасці трансфармацыі камуністычнай партыі ў сацыял-дэмакратычную і знешняй палітыкі гэтай дзяржавы даследаваў Л.В. Лойка. Ён жа выдаў падручнік «Асновы дыпламатыі» [19]. Цяперашні загадчык кафедры Русаковіч займаецца даследаваннем адносін паміж Рэспублікай Беларусь і ФРГ. Загадчык кафедры міжнароднага турызму Гайдукевіч вывучае праблемы геапалітыкі і міжнароднага турызму ў краінах Цэнтральнай і Усходняй Еўропы [6; 7], загадчык кафедры мытнай справы Астрога – беларускую гістарыяграфію новай і навейшай гісторыі і міжнародных адносін [26].

Развіццю навуковых даследаванняў у галіне міжнародных адносін садзейнічалі новыя формы арганізацыі навуковай дзейнасці. У 1996 г. выйшаў першы нумар перыядычнага выдання «Беларускі часопіс міжнароднага права і міжнародных адносін» (зараз – «Часопіс міжнароднага права і міжнародных адносін»). У гэтым штоквартальніку (зараз полугадавік), які хутка стаў аўтарытэтнай трыбунай навуковай думкі бела-

рускіх вучоных—міжнароднікаў, актыўна друкуюцца супрацоўнікі кафедраў міжнародных адносін [37], міжнароднага права, дыпламатычнай і консульскай службы, міжнародных эканамічных адносін, міжнароднага турызму факультэта міжнародных адносін, іншых факультэтаў БДУ, а таксама айчынных і замежных спецыялісты—міжнароднікі.

У 1998 г. быў створаны Савет па абароне доктарскіх і кандыдацкіх дысертацый па спецыяльнасці «Гісторыя міжнародных адносін і знешняй палітыкі» пры БДУ (старшыня – праф. Шарапа). У 1998–2005 гг. на пасяджэннях Савета абаронены 4 доктарскія і 26 кандыдацкіх дысертацый. Пасля спынення дзейнасці савета абарона дысертацый па вышэй згаданай спецыяльнасці разам з трыма іншымі гістарычнымі спецыяльнасцямі адбывалася ў іншым спецсавеце БДУ (старшыня П.І. Брыгадзін), дзе ў 2006–2017 гг. па гэтай спецыяльнасці абаронена 4 доктарскія і 14 кандыдацкіх дысертацый [9, с. 74–75]. Акрамя спецыяльнасці «Гісторыя міжнародных адносін і знешняй палітыкі» абарона дысертацый па міжнароднай тэматыцы ажыццяўлялася ў Беларусі ў межах спецыяльнасцей «Айчынная гісторыя» і «Сусветная гісторыя», у выніку чаго ў 1992–2010 гг. былі абаронены 4 доктарскія і 34 кандыдацкіх дысертацый. Усяго па падліках А.В.Гурына, у 1992–2017 гг. па міжнароднай тэматыцы ў нашай краіне абаронена 12 доктарскіх і больш за 70 кандыдацкіх дысертацый [9, с. 75].

Развіццю міжнародных даследаванняў у БДУ садзейнічала рэалізацыя шэрагу міжнародных навукова-адукацыйных праектаў, замежных паездкі супрацоўнікаў БДУ. У 1998–2007 гг. вучоныя факультэта міжнародных адносін правялі цыкл штогадовых «круглых сталоў» з супрацоўнікамі Інстытута міжнародных эканамічных і палітычных даследаванняў РАН, пазней Інстытута эканомікі РАН па пытаннях беларуска-расійскіх адносін, якія завяршаліся прыняццем выніковых дакументаў [гл. матэрыялы круглых сталоў: 40]. Вучоныя-міжнароднікі БДУ ўсталявалі цесныя кантакты з польскімі даследчыкамі з Польскага інстытута міжнародных спраў у Варшаве (з 2003 г.) і Інстытута міжнародных спраў Вроцлаўскага ўніверсітэта (з 2004 г.), вынікам чаго стаў шэраг сумесных публікацый [3; 25; 27].

У 2000 г. пры БДУ быў створаны Цэнтр міжнародных даследаванняў (ЦМД), галоўнай задачай якога стала падтрымка развіцця нацыянальнай школы міжнародных даследаванняў. Дырэктарам Цэнтра Улаховічам апублікавана грунтоўная манаграфія аб фарміраванні асноў знешняй палітыкі незалежнай Беларусі [55]. Выдадзены шэраг зборнікаў матэрыялаў навуковых канферэнцый і круглых сталоў [5].

Развіццё міжнародных даследаванняў у БДУ працягваецца на гістарычным факультэце, дзе вывучаюцца асобныя пытанні з гісторыі міжнародных адносін у перыяд Кіеўскай Русі, гісторыі знешняй палітыкі ВКЛ, Расіі і міжнародных адносін ва Усходняй Еўропе ў XV–XVI ст., праблемы месца і ролі заходняга пагранічнага рэгіёна ў ваенна-стратэгічных планах Расійскай імперыі (конец XVIII – пачатак XIX ст.), знешнепалітычнай дзейнасці і міжнароднага становішча Беларусі ў 1920–30-я гг. (манаграфіі У.Ф. Ладысева і П.І. Брыгадзіна, А.М. Лукашэвіча, В.М. і С.М. Цемушавых, А.А. Яноўскага і В.І. Бобышава) [15; 20; 21; 49–51; 60; 77].

У БДУ, які з вялікім плёнам і дасягненнямі сустракае сваё 100-годдзе, міжнародныя даследаванні ў БДУ ўяўляюць сабой сённяшыя і дынамічны пласт навуковых ведаў з гісторыі, паліталогіі, права, эканомікі і іншых галін гуманітарных і сацыяльных дысцыплін. Структурна яны аб'яднаны на факультэце міжнародных адносін. Фарміраванне і развіццё нацыянальнай школы даследаванняў міжнародных адносін звязана як гістарычнай традыцыяй вывучэння і выкладання гэтай тэматыкі ў БДУ, так і з абвешчэннем незалежнасці Беларусі і яе станаўленнем як самабытнай еўрапейскай дзяржавы.

Бібліяграфічныя спасылкі

1. Байчоров, А.М. Китаизация: последствия роста мощи Китая для мира в XXI веке / А.М.Байчоров. - М.: Международные отношения, 2013.- 188 с.
2. Байчоров, А.М. Мировая политика: пособие / А.М.Байчоров.-Минск: БГУ, 2017.-223 с.
3. Беларусь между Востоком и Западом: современные тенденции: материалы междунар. круглых столов, Минск, 26 окт. 2017 г. / БГУ, ФМО; редкол. : В. Г. Шадурский [и др.]. – Минск : Изд. центр БГУ, 2017. -134 с.
4. Внешняя политика Республики Беларусь в 2000-е годы / Ю.М.Малевич (и др.). Под ред. А.В.Шарапо. -Минск: БГУ, 2010. - 84 с.
5. Внешняя политика Беларуси в исторической ретроспективе. Материалы международной научной конференции 24–25 мая 2002 г.– Минск: «Адукацыя і выхаванне», 2002.– 276 с.
6. Геополитика: учеб.-метод. пособие / Л. М. Гайдукевич [и др.]. 2-е изд., перераб и доп. -Минск: БГУ, 2011 -151 с..
7. Гайдукевич, Л.М. Международный туризм в системе взаимодействия стран Центральной и Восточной Европы в конце XX - начале XXI века / Л. М. Гайдукевич. -Минск : Четыре четверти, 2007. - 300 с.
8. Гурын А.В. Даследаванні гісторыі міжнародных адносін у Беларусі ў 1980–2003 гг. Аўтарэф. дыс. ... канд. гіст. нав. Минск: БДУ, 2005. 20 с. С. 10, 14–15.
9. Гурын. А.В. Падрыхтоўка навуковых кадраў па міжнародных адносінах у саветах па абароне дысертацый (1992-2017 гг.) / А.В.Гурын // Исследование международных отношений в Республике Беларусь: состояние и перспективы. С. 73-75. С. 74-75.
10. Довгань, Е. Ф., Розанов, А. А. Организация Договора о коллективной безопасности (2002–2009 гг.) /Е.Ф.Довгань, А.А.Розанов. - Минск: Ковчег, 2010. – 140 с.
11. Достанко, Е. А. Расширение Европы в 1990-е годы: теория и практика / Е. А. Достанко. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 164 с.
12. Доўнар-Запольскі, М.В. Гісторыя Беларусі / М. В. Доўнар-Запольскі. - Мінск: Беларуская Энцыклапедыя, 1994. - 509 с.
13. Ігнатоўскі, У.М. Кароткі нарыс гісторыі Беларусі. 5-е выд. Минск: Беларусь, 1991. -188 с. С. 21.
14. Исследование международных отношений в Республике Беларусь: состояние и перспективы: мат. Респ. науч.-практ. конф., посвящ. 25-летию кафедры международных отношений БГУ (Минск, 6 окт. 2017 г.) / редкол.: М.Э.Чесновский (предс.) [и др.]. –Минск: Четыре четверти, 2018. -124 с.
15. Ладысеў, У.Ф., Брыгадзін, П.І. Паміж Усходам і Захадам: станаўленне дзяржаўнасці і тэрытарыяльнай цэласнасці Беларусі (1917 - 1939 гг.) / У.Ф.Ладысеў, П.І.Брыгадзін. - Минск: Беларус. дзярж. ун-т, 2003. - 307 с.
16. Лашкевіч, С. А. Асаблівасці знешнепалітычнай актыўнасці Вялікага княства Літоўскага (1569–1600 гг.) / С. А. Лашкевіч. – Минск: БДУ, 2010. – 116 с.
17. Лашкевич, С. А. Африка в современном мире / С. А. Лашкевич, А. А. Челябинский. – Минск: Право и экономика, 2010. - 321 с.
18. Лашкевіч, С. А. Усходні накірунак дыпламатычнай дзейнасці Вялікага княства Літоўскага ў апошняй трэці XVI ст. / С. А. Лашкевіч – Мінск: Права і эканоміка, 2010. – 126 с.

19. Лойко, Л. В. Политическое развитие Польши в 70–80-е гг. XX в. /Л.В.Лойко.– Минск: БГУ, 2002.– 229 с.
20. Лукашевич, А.М. Западный пограничный регион в военно-стратегических планах Российской империи (конец XVIII в.–1812 г.) : в 3 кн. / А.М. Лукашевич. – Минск: ИВЦ Минфина, 2012.
21. Лукашевич, А.М. Политическая ситуация в белорусско-польском пограничье и ее оценка российским руководством: по данным разведки и контрразведки (1801–1812 гг.) / А.М. Лукашевич. – Минск : Ин-т нац. безопасности Респ. Беларусь, 2009. – 279 с.
22. Малевич, Ю. И. Права человека в мировой политике (2-я пол. XX в.) /Ю.И.Малевич.– Минск: УП «Технопринт», 2001.– 256 с.
23. Малевич, Ю.И. Права человек в глобальном мире /Ю.И.Малевич. – М.: АСТ. – 2004. – 368 с.
24. Малевич, Ю.И., Малевич, И.А. Инновационные стратегии глобализации / Ю.И. Малевич. – Минск: Изд-во РИВШ БГУ, 2015. – 458 с.
25. Многовекторность во внешней политике Республики Беларусь: материалы междунар. круглых столов, Минск, окт. – нояб. 2016 г. / под ред. А. В. Русаковича; редкол. : В. Г. Шадурский [и др.]. – Минск : Изд. центр БГУ, 2016.-96 с.
26. Острога, В.А. Развитие научных и образовательных центров по новой и новейшей истории в Белорусской ССР. 1919-1991 гг. / В.А. Острога.-Минск: РИВШ, 2016.- 428 с.
27. Проблемы внешней политики и безопасности: Беларусь–Польша: история и перспективы сотрудничества / редкол.: А.В.Русакович (отв. ред.) [и др.].- Минск: Тесей, 2009. -123 с.
28. Розанов, А. А. Европейская безопасность и НАТО / А.А.Розанов.– Минск: «Завігар», 2002.– 123 с.
29. Розанов, А. А. Военная политика США в начале XXI века / А. А. Розанов. – Минск: БелФранс, 2006. – 103 с.
30. Розанов, А. А. Внешняя политика США: актуальные аспекты / А. А. Розанов. – Минск: Тэхналогія, 2008. – 103 с.
31. Русакович, А. В. Белорусско–германские отношения в 1990-е годы: политика, экономика, культура /А.В.Русакович.– Минск: «Тесей», 2003.– 264 с.
32. Русакович, А. В. Германия во внешней политике Беларуси (1990–2012 гг.)/ А.В.Русакович. -Минск, РИПО, 2015. -424 с.
33. Садовская, А. Н. Политика Европейского Союза в отношении развивающихся государств в 1990-е - 2000-е годы / А. Н. Садовская. – Минск: Право и экономика, 2010. – 177 с.
34. Свилас, С.Ф, Евсейчик, Т.В. Отношения Республики Беларусь со странами Арабского Востока в 1996-2006 годах: пособие / С.Ф.Свилас, Т. В.Евсейчик. -Минск: БГУ, 2009.-198 с.
35. Свилас, С. Ф. Историография истории международных отношений XIX–XX вв.: учеб. пособие / С. Ф. Свилас. – Минск: БГУ, 2006. – 156 с.
36. Свилас, С.Ф. Деятельность Белорусской ССР в ЮНЕСКО (1954 – 1964 гг.) / С.Ф. Свилас. – Минск: БГУ, 2013. – 463 с.
37. Селиванов, А.В. Публикационная активность кафедры международных отношений в «Журнале международного права и международных отношений» // Исследование международных отношений в Республике Беларусь. С. 23-25.
38. Селиванов, А. В. УВКБ ООН и формирование системы защиты беженцев в Республике Беларусь / А. В. Селиванов. – Минск: Тесей, 2006. – 160 с.
39. Снапкоўскі, У. Е. Беларуска-польскія адносіны (1918–1989 гг.): Даследаванні, дакументы, ілюстрацыі і карты / У. Е. Снапкоўскі.–Мінск: Энцыклапедыкс, 2013. 234 с.
40. Снапкоўскі, У.Е. Беларуска-расійскія адносіны: зб. навук. артыкулаў/ У. Е. Снапкоўскі.- Минск: БГУ, 2009. -139 с.
41. Снапкоўскі У. Е. Гісторыя знешняй палітыкі Беларусі: Вучэбны дапаможнік для студэнтаў міжнародных адносін у 2 ч. Ч. 1. Ад пачаткаў дзяржаўнасці да канца XVIII ст. /У. Е. Снапкоўскі. – Мінск: БДУ, 2003.– 281 с.

42. Снапкоўскі, У. Е. Гісторыя знешняй палітыкі Беларусі: Вучэбны дапаможнік для студэнтаў міжнародных адносін у 2 ч. Ч. 2. Ад канца XVIII да пачатку XXI ст. / У. Е. Снапкоўскі. – Мінск: БДУ, 2004. – 303 с.
43. Снапкоўскі, У. Е. Знешняя палітыка Рэспублікі Беларусь: курс лекцый / У. Е. Снапкоўскі. – Мінск: БДУ, 2007. – 183 с.
44. Снапкоўскі, У. Е. Да выхаду ў свет 10-томнага выдання «Знешняя палітыка Беларусі: Зборнік дакументаў і матэрыялаў» / У. Е. Снапкоўскі // Журнал міжнароднага права і міжнародных адносін. – 2015. – № 1. – С. 30-36.
45. Снапкоўскі, У. Е. Да выхаду ў свет 4-томнага выдання «Беларусь у палітыцы заходніх і суседніх дзяржаў (1914–1991 гг.): Зборнік дакументаў і матэрыялаў» / У. Е. Снапкоўскі // Журнал міжнароднага права і міжнародных адносін. – 2016. – № 1-2. – С. 35-43
46. Снапковский, В. Е. История внешней политики Беларуси: пособие / В.Е. Снапковский. – Минск: БГУ, 2013. – 495 с.
47. Снапкоўскі, У. Е. Шлях скрозь стагоддзе: беларуска-польскія адносіны 1918–2017 гг. / У. Е. Снапкоўскі. – Мінск: БДУ, 2017. – 287 с.
48. Снапкоўскі, У.Е., Гурын А.В. Даследаванне міжнародных адносін у Беларускім дзяржаўным універсітэце / А. В. Гурын, У. Е. Снапкоўскі // Веснік Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Сер. 3. Гісторыя. Філасофія. Псіхалогія. Паліталогія. Сацыялогія. Эканоміка. Права. – 2006. – № 3. – С. 23–30.
49. Темушев, В. Н. Гомельская земля в конце XV — первой половине XVI в.: территориальные трансформации в пограничном регионе / В. Н. Темушев. Москва: Квадрига, 2009. – 189 с.
50. Темушев, В. Н. Первая Московско-литовская пограничная война: 1486–1494 / В. Н. Темушев. – 3-е изд., перераб. – Москва : Квадрига, 2017. – 309 с.
51. Темушев, С. Н. Образование Древнерусского государства / С. Н. Темушев. – 3-е изд., перераб. – М.: Квадрига, 2017. – 352 с.
52. Тихомиров, А. В. Беларусь в международных отношениях 1772–2002 гг.; учеб.–метод. комплекс / А. В. Тихомиров. – Минск: ЗАО «Веды», 2003. – 248 с.
53. Тихомиров, А.В. Внешняя политика Республики Беларусь (1991–2011 гг.) / А.В.Тихомиров- Минск: Права і эканоміка, 2014. – 278 с.
54. Тихомиров, А.В. Внешняя политика Республики Беларусь (1991–2015 гг.) / А.В.Тихомиров.- Минск: БГУ, 2017. – 208 с.
55. Улахович, В.Е. Формирование основ внешней политики Республики Беларусь (1991–2005 гг.) / В.Е.Улахович.- Минск: Харвест, 2009. – 352 с.
56. Фрольцов, В. В. Восточногерманский фактор и его влияние на внутреннюю и внешнюю политику ФРГ в 90–е гг./В.В.Фрольцов.– Минск: БГУ, 2002.– 119 с.
57. Фрольцов, В.В. Постсоветские государства во внешней политике ФРГ (1991–2005) / В.В. Фрольцов. – Минск : БГУ, 2013. – 431 с.
58. Хухлындина, Л. М. Европейский Союз: становление и развитие/Л.М.Хухлындина.– Минск: РИВШ БГУ, 2004.– 260 с.
59. Хухлындина, Л. М. Миграционная политика Европейского союза / Л. М. Хухлындина [и др.]; под ред. Л. В. Лойко. – Минск: РИВШ БГУ, 2004. – 204 с.
60. Цемушаў, В. На ўсходняй мяжы Вялікага Княства Літоўскага: (сярэдня XIV – першая палова XVI ст.) / В. Цемушаў. – Смаленск : Інбелкульт, 2014. – 463 с.
61. Ціхаміраў, А. В. Беларусь у сістэме міжнародных адносін перыяду пасляваеннага ўладкавання Еўропы і польска–савецкай вайны (1918–1921 гг.) / А.В. Ціхаміраў.– Мінск: «Экаперспектыва», 2003.– 400 с.
62. Часноўскі, М.Э. Гісторыя знешняй палітыкі Рэспублікі Беларусь: вучэб. дапаможнік /М.Э. Часноўскі.- Брэст: Брэсцкі дзяржаўны ўніверсітэт, 2008. -166 с.
63. Часноўскі, М. Э. Краіны Сярэдняй Еўропы ў 1990–я гг.: сістэмныя пераўтварэнні: вучэб. дапам. /М.Э. Часноўскі – Мінск: БДУ, 2002.– 150 с.
64. Часноўскі, М. Э. Сістэмныя пераўтварэнні ў Рэспубліцы Польшча (1989–1999) / М.Э.Часноўскі.– Мінск: БДУ, 2000.– 286 с.
65. Чесновский, М.Э. Страны Средней Европы в международных отношениях (1989–2014 гг.). В 2 ч. Ч. 2. Страноведческий аспект: пособие / М.Э. Чесновский. – Минск : БГУ, 2016. – 239 с.
66. Челябинский, А. А. Теория международных отношений: курс лекций / А. А. Челябинский. – Минск: БГУ, 2004. – 370 с.

67. Челядинский, А. А. Международные отношения в Южной Азии на современном этапе: учебно-метод. комплекс / А. А. Челядинский. – Минск: Веды, 2004. – 138 с.
68. Челядинский, А. А. Латинская Америка в современных международных отношениях: учебно-метод. комплекс / А. А. Челядинский. – Минск: Веды, 2005. – 240 с.
69. Челядинский, А.А. Бразилия в современном мире / А. А. Челядинский. – Минск: Право и экономика, 2012. – 450 с.
70. Шадурский, В. Г. Культурные связи Беларуси со странами Центральной и Западной Европы (1945–1990-е гг.) / В.Г.Шадурский. – Минск: БГУ, 2000. – 283 с.
71. Шадурский, В. Г. Внешняя политика Франции (1945–2002 гг.): учеб. пособие / В. Г. Шадурский. – Минск: БГУ, 2004. – 175 с.
72. Шарапо, А.В. 25 лет кафедре международных отношений // Исследование международных отношений в Республике Беларусь. С. 11-18.
73. Шарапо, А.В. Республика Беларусь в контексте геополитики XXI века / А.В.Шарапо.- Минск: БГУ, 2012. -275 с.
74. Шарапо, А. В. Политические системы и внешняя политика Германии, Австрии и Швейцарии: учеб. пособие / А. В. Шарапо. – Минск: БГУ, 2007. – 231 с.
75. Шевелев, Д.Л. Переписка Мак-Магона – Хусейна 1915-1916 гг.: Документы и материалы /Д.Л.Шевелев. – М.: РОССПЭН, 2008. – 215 с.
76. Яноўскі, А.А., Зельскі, А.Г. Гісторыя Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта ў біяграфіях яго рэктараў / А.А.Яноўскі, А.Г.Зельскі.- Минск: БДУ, 2001. – 320 с.
77. Яновский, О.А. Дипломатия и дипломаты России (от Ивана III до Петра Великого) / В.И.Бобышев, О.А.Яновский. - Минск: БГУ, 2000. - 91 с.

Стражев Василий Иванович

Белорусский государственный университет (Минск, Беларусь)

БГУ И РАЗВИТИЕ СОВЕТСКОЙ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ В 60-е ГОДЫ XX СТОЛЕТИЯ

В 1960–1970-е гг. БГУ сделал стремительный прорыв в своём развитии, превратившись из провинциального университета в один из ведущих вузов Советского Союза. Это событие неразрывно связано с процессами, происходившими в научной сфере СССР в период 1950–1960-х гг. – периода наивысших достижений в советской науке.

Обычно то время связывается с её результатами в области освоения космоса и ядерной физики, тогда же случились и серьёзные научные успехи в биологической и химической науках, математике. Разумеется, прямо или косвенно, но развитие как фундаментальных, так и прикладных исследований в СССР было в значительной степени обусловлено военным противостоянием между СССР и США.

Одним из важнейших факторов в развитии научных исследований являются как наличие научных кадров, так и их подготовка в высшей школе. В 1950-е гг. их основная концентрация, так и подготовка приходилась на три города: Москва, Ленинград и Харьков. Начавшаяся в этот исторический промежуток времени научно-техническая революция настоятельно требовала не только расширения географии расположения научных центров в СССР, но и развития системы высшего образования как в целом в стране, так и в её регионах. Нельзя также не отметить, что первый советский спутник (4 октября 1957 г.), он же – и первый в мире, побудил американский конгресс к принятию в декабре 1958 г. следующего законодательного акта: «Закон об образовании в целях национальной обороны», в котором особое внимание было обращено на государ-